

กุลจิรัฏฐิติธรรม : พุทธบูรณาการสร้างความมั่นคงขององค์กรอย่างยั่งยืน

Reasons for Lastingness of a Wealthy Family: the Buddhist Integration for Building an Organizational Stability

พระมหาวีรจิต ธีรวีโส*

Phramaha Wisit Dhiravangso

บทคัดย่อ

บทความวิชาการชิ้นนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมคือกุลจิรัฏฐิติธรรม หลักธรรมว่าด้วยตระกูลมั่งคั่งตั้งมั่นอยู่ได้นาน และการบูรณาการหลักกุลจิรัฏฐิติธรรมเพื่อใช้พัฒนาองค์การให้ประสบความสำเร็จและมั่นคงยั่งยืน จากการศึกษาพบว่า กุลจิรัฏฐิติธรรมเป็นหลักการบริหารจัดการองค์การที่ดีที่สามารถนำมาบูรณาการกับหลักการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การหรือปัจจัยในการบริหารจัดการองค์การ เช่น คน เงิน วัสดุสิ่งของการบริหารจัดการ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้องค์การประสบความสำเร็จและมีเสถียรภาพดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ด้วยการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจและหลักศีลธรรม 4 ประการ คือ (1) นัฏฐเวสนา หลักการแสวงหา (2) ชินณปฏิสังขรณา หลักการซ่อมแซม (3) ปริมิตปานโกชนา หลักการบริโภคใช้สอย (4) อธิปัจจัยสืลวันตสถาปนา หลักการแต่งตั้งบุคคล (การมอบหมายงาน) หลักการทั้ง 4 ประการนี้เป็นองค์ประกอบของกุลจิรัฏฐิติธรรม เมื่อปฏิบัติตามแล้วช่วยให้องค์การมีเสถียรภาพมั่นคง ไม่ประสบภาวะล้มละลายล่มสลาย

คำสำคัญ: กุลจิรัฏฐิติธรรม, พุทธบูรณาการ, องค์การ, ทรัพยากรองค์การ, การบริหารจัดการ, ความมั่นคงยั่งยืน

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สังกัดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

Abstract

The objectives of this present study were to investigate the conceptual Buddha-Dhamma – reasons for lastingness of a wealthy family – and to implement it for building a successful and stable organization. The findings revealed that the reasons for lastingness of a wealthy family were useful strategies for organizational administration and it could be integrated to organizational administration factors such as people, asset, material, and administration. Besides, implementing the practical economy and four morality principles which were a part of the reasons for lastingness of a wealthy family also brought success and eternal stability toward organization. These four principles were as follows: (1) seeking for what is lost (2) repairing what is worn out (3) moderation in spending and (4) putting authority for a virtuous woman or man. As if the organization follows these principles, the organization will have a stability and it is impossible to face a bankruptcy.

Keywords: reasons for lastingness of a wealthy family, Buddhist integration, organization, organizational resources, administration, stability

บทนำ

คนเราที่เกิดมาทุกคนย่อมเกี่ยวข้องกับองค์การคือ “ครอบครัว” หรือ “ตระกูล” องค์การมีอยู่ทุก ๆ ที่ และเป็นที่คุ้นเคยกับทุกคน ครอบครัว ตระกูล หรือองค์การที่ประสบความสำเร็จอย่างมั่นคงและมั่นคงยั่งยืนจึงเป็นที่พึงประสงค์ของทุกคน เป็นครอบครัว วงศ์ตระกูล หรือองค์การในฝันที่ทุกคนปรารถนาจะได้รับ ได้ครอบครองเป็นเจ้าของ หรืออย่างน้อยที่สุดก็ให้มีโอกาสได้เป็นส่วนหนึ่งขององค์การในฝันนั้น จึงพยายามดำเนินการไปเพื่อให้สมหวังดังความปรารถนาที่ตั้งไว้ กระนั้น การสร้างให้องค์การประสบความสำเร็จได้ตามที่ฝันปรารถนาไว้นั้น นับเป็นสิ่งที่ยากลำบาก แต่สิ่งที่ยากลำบากยิ่งกว่านั้นก็คือการธำรงรักษาความสำเร็จนั้นให้ดำรงคงอยู่กับองค์การได้อย่างมั่นคงยั่งยืนตลอดกาลยาวนาน ความมีอยู่อย่างพร้อมสรรพและการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การที่ดีอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลย่อมมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการประสบความสำเร็จและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงยั่งยืนขององค์การ เพราะเป็นการควบคุมกำกับการใช้ทรัพยากรขององค์การ เช่น คน เงิน เวลา วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ให้คุ้มค่าและสำเร็จประโยชน์มากที่สุด (วิเชียร วิทยอุดม, 2553, หน้า 113 – 114)

พระพุทธเจ้าทรงสถาปนาองค์การพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่เป็น “มรดกโลก” อย่างมั่นคงยั่งยืนได้ยาวนานตราบกระทั่งทุกวันนี้ ทรงประทานแนวคิดและหลักธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการองค์การสงฆ์และองค์การพระพุทธศาสนาที่ดีในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะการบริหารจัดการทรัพยากรขององค์การพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถนำแบบอย่างแนวทางมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การเพื่อให้องค์การมีเสถียรภาพดำรงอยู่ได้นานอย่างมั่นคงและประสบความสำเร็จอย่างมั่นคง กุลจิรัฏฐิติธรรม คือหลักธรรมที่ช่วยให้ตระกูลหรือองค์การที่มั่นคงตั้งอยู่ได้นาน พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่พุทธบริษัทว่า “เป็นธรรมสำหรับดำรงความมั่นคงของตระกูล (ครอบครัวหรือองค์การ) ให้ยั่งยืน เป็นเหตุที่ทำให้ตระกูล (ครอบครัวหรือองค์การ) มั่นคงตั้งอยู่ได้นาน ” เพราะเป็นหลักของการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การที่ดีช่วยให้้องค์การประสบความสำเร็จและมีเสถียรภาพมั่นคงยั่งยืนได้

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมคือกุลจิรัฏฐิติธรรมในการสร้างความมั่นคงขององค์การอย่างยั่งยืน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

องค์การที่มั่นคงและมั่นคงยั่งยืน

1.1 องค์การ

องค์การคือศูนย์รวมกลุ่มบุคคลหรือกิจการที่ประกอบขึ้นเป็นหน่วยงานเดียวกัน เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือในตราสารจัดตั้งซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐ เช่น องค์การของรัฐบาล หน่วยงานเอกชน เช่น บริษัทจำกัด สมาคม หรือหน่วยงานระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, หน้า 1321) องค์การเป็นหน่วยทางสังคมหรือการรวมกลุ่มของมนุษย์ที่จัดตั้งขึ้นอย่างตั้งใจ (Parsons, 1960, p.17) เป็นระบบกิจกรรมหรือพลังการร่วมมือกันอย่างรู้สดีของคนสองคนหรือมากกว่า (Barnard, 1972, p.75) เป็นการร่วมมือประสานงานในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีเหตุผลเพื่อให้บรรลุความประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่มีอยู่ร่วมกันอย่างชัดเจนด้วยวิธีการแบ่งแรงงานและหน้าที่ตามสายงานที่กำหนด ตามลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ องค์การจะต้องประกอบไปด้วยบุคคลมากกว่าหนึ่งคนมาร่วมกันทำกิจกรรมอย่างเป็นระบบด้วยความร่วมแรงร่วมใจกันอย่างจริงจังเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้โดยทั่วไปเมื่อศึกษาเรื่องขององค์การก็จะต้องศึกษาเรื่องการบริหาร (administration) หรือการจัดการ (management) ตามไปด้วย (สร้อยตระกูล (ตียานนท์) อรรถมานะ, 2545, หน้า 415-416)

องค์การจึงเป็นการรวมกลุ่มกันของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีระบบ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน และองค์การจะประกอบด้วย (1) งาน (วัตถุประสงค์และงบประมาณ) (2) คน (3) การบริหารจัดการ และ (4) เป้าหมายขององค์การที่ชัดเจน

1.2 ทรัพยากรองค์การ

ทรัพยากรองค์การหรือปัจจัยในการบริหารจัดการ (management resources) นับเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการบริหารจัดการองค์การที่จะขาดเสียมิได้เลย ถ้าขาดเสียแล้วไม่จะเป็นการบริหารราชการหรือการบริหารจัดการธุรกิจก็ตาม งานก็จะไม่สามารถดำเนินไปและสัมฤทธิ์ผลได้ด้วยดี ทรัพยากรองค์การนี้โดยทั่วไปแล้วที่สำคัญมีอยู่ 4 ประการ มี (1) คน (men) (2) เงิน (money) (3) วัสดุสิ่งของ (material) (4) การบริหารจัดการ (management) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า 4M's ที่กล่าวไว้ 5 ประการก็มีคือ (1) คน (men-ทรัพยากรมนุษย์ หรือทุนมนุษย์) (2) ทรัพย์สินเงินทอง (money) (3) วัตถุดิบ (material) (4) อุปกรณ์/เครื่องจักรเครื่องมือต่าง ๆ (machine) (5) การบริหารจัดการ (management) เรียกว่า 5M's (ปราชญา กล้าผจญ, 2550, หน้า 183) ที่กล่าวไว้ 8 ประการก็มีคือ (1) คน (men) (2) เงิน (money) (3) วัสดุสิ่งของ (material) (4) การบริหาร (management) (5) เครื่องจักร (machine) (6) วิธีการ (method) (7) ตลาด (market) (8) ขวัญกำลังใจ (morale) เรียกว่า 8M's ส่วน William T. Greenwood กล่าวไว้ 7 ประการคือ (1) คน (men) (2) เงิน (money) (3) วัสดุสิ่งของ (material) (4) อำนาจหน้าที่ (authority) (5) เวลา (time) (6) ความตั้งใจในการทำงาน (will) (7) ความสะดวกต่าง ๆ (facilities) (วิเชียร วิทย์อุดม, 2555, หน้า 2)

1.3 การบริหารจัดการองค์การที่ดี

การจัดการก็คือการสั่งงาน การควบคุมงาน และการดำเนินงานนั่นเอง (สุรพล สุษะพรหม, 2555, หน้า 1) การจัดการเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีทรัพยากรอื่น ๆ ประกอบด้วยเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบ (ธีรวุฒิ บุญโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, 2554, หน้า 12) เป็นกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์เพื่อดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการ และความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (พะยอม วงศ์สารศรี, ม.ป.ป., หน้า 36)

การบริหารจัดการที่ดีคือธรรมาภิบาล หรือ Good Governance หมายถึงทั้งการบริหารการจัดการภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน และให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างสมดุล ซึ่งจะส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติตลอดจนมีการใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินให้มีความแข็งแกร่ง มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ มีความโปร่งใส ยุติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศชาติเป็นไปอย่างมั่นคง ยั่งยืน และมีเสถียรภาพ (สุรพล สุษะพรหม, 2555, หน้า 109)

การบริหารจัดการที่ดีจึงหมายถึงกระบวนการที่กลุ่มบุคคลมีความตั้งใจร่วมกันแล้วใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ร่วมมือกันกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและมีระบบ มีการขับเคลื่อนที่ปฏิสัมพันธ์ต่อกันไปในทุกทิศทาง โดยยึดหลักการธรรมาภิบาลเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ การบริหารจัดการองค์การที่ดี ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรขององค์การที่ดีมีคุณภาพ มีกลยุทธ์ระบบ และกระบวนการในการใช้ทรัพยากรขององค์การดำเนินงานองค์การให้เกิดประโยชน์อย่างประหยัดและคุ้มค่า ทำให้องค์การประสบความสำเร็จและบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างมีประสิทธิภาพมั่นคงยั่งยืน

กุลจิรัฐิธิธรรม : พุทธบูรณาการสร้างความมั่นคงขององค์การอย่างยั่งยืน

พระพุทธเจ้าตรัสถึงตระกูลสูงตระกูลมั่งคั่งและตระกูลต่ำต้อยตระกูลยากจนไว้ว่า (อง.จตุกก. (ไทย) 21/85/129-130. (โตมตรมสูตร)) ตระกูลสูง คือ ตระกูลชัตติยมหาศาล ตระกูลพรหมมมหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่นาปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย (ส่วน) ตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจันทาล ตระกูลช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างรถ หรือตระกูลคนทนาย เป็นตระกูลยากจน มีข้าว น้ำ และสิ่งของเครื่องใช้น้อย เป็นไปอย่างผิดเคือง เป็นแหล่งที่ทำของกินและเครื่องนุ่งห่มได้ยาก.. และตรัสถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นตระกูลสูงมั่งคั่งร่ำรวยและเหตุปัจจัยที่ทำให้ตระกูลคับแค้นต่ำต้อยยากจนไว้ว่า สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปยังตระกูล พวกมนุษย์จัดของถวายตามความสามารถ ตามกำลัง สมัยนั้น ตระกูลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติที่ยังสัทธิให้เป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีโลกทรัพย์มาก และตรัสว่า สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปยังตระกูล พวกมนุษย์ลูกรับ อภิเวท ถวายอาสนะ สมัยนั้น ตระกูลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติที่ยังสัทธิให้เป็นไปเพื่อเกิดในตระกูลสูง.. ตรัสว่า ตระกูลทั้งหลายที่มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีเงินมีทองมาก มีเครื่องประดับมาก มีทรัพย์และข้าวเปลือกมาก ทั้งหมดนั้นเกิดเพราะการให้ เพราะความมีสัจจะ และเกิดเพราะความสำรวม ตรัสเหตุปัจจัยที่ทำให้ตระกูลคับแค้น 8 ประการ คือ (1) ตระกูลคับแค้นจากพระราชา (2) ตระกูลคับแค้นจากโจร (3) ตระกูลคับแค้นจากไฟ (4) ตระกูลคับแค้นจากน้ำ (5) ทรัพย์ที่ฝังไว้เคลื่อนที่ไป (6) การงานที่ประกอบไม่ดี ทำให้ตระกูลวิบัติ (7) ทรัพย์ในตระกูลกลายเป็นถ่านเพลิง (8) การที่บุคคลใช้จ่ายโภคทรัพย์สุรุ่ยสุร่าย ฟุ่มเฟือย ทำให้ตระกูลเปลี่ยนแปลงไป (ส.สพ. (ไทย) 18/361/413-414. (กุลสูตร))

พระพุทธเจ้าตรัสแนะแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การให้มีคุณภาพไว้เรียกว่า กุลจิรัฐิธิธรรม (อง. จตุกก. (ไทย) 21/258/375-376. (กุลสูตร)) โดยตรัสถึงความล้มละลายล่มสลายและความมั่นคงยั่งยืนของตระกูลที่มั่งคั่งร่ำรวยทรัพย์สมบัติว่า ตระกูลที่ถึงความใหญ่ในโภคทรัพย์แล้วย่อมดำรงอยู่ได้ไม่นานเพราะเหตุ 4 ประการ หรือเหตุใดเหตุหนึ่งบรรดาเหตุ 4 ประการนั้น คือ (1) ไม่แสวงหาพัสตฺที่หายไป (2) ไม่ซ่อมแซมพัสตฺที่เก่าคร่ำคร่า (3) ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค (4) ตั้งสตรหรือบุรุษมิศีลให้เป็นใหญ่ในเรือน ตระกูลที่ถึงความใหญ่ในโภคทรัพย์แล้วย่อมดำรงอยู่ได้นานเพราะเหตุ 4 ประการ หรือเหตุใดเหตุหนึ่งบรรดาเหตุ 4 ประการนั้น คือ (1) แสวงหาพัสตฺที่หายไป (2) ซ่อมแซมพัสตฺที่เก่าคร่ำคร่า (3) รู้จักประมาณในการบริโภค (4) ตั้งสตรหรือบุรุษมีศีลให้เป็นใหญ่ในเรือน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ว่า กุลจิรัฐิธิธรรมได้แก่ธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน เป็นเหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน คือ (1) อนุรักษ์เสนา ของหายของหมด รู้จักหาเอาไว้ (2) ชินณปฏิสังขรณา ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม (3) ปริมิตปานโภชนา รู้จักประมาณในการกินการใช้ (4) อธิปัจจสัลลวันตสถาปนา ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551, หน้า 113)

ในบทความนี้ ผู้เขียนจะขอนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความหมายและแนวทางปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฐิธิธรรมที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. การแสวงหาพัสตฺ

คำว่า พัสตฺ หมายถึง สิ่งของต่าง ๆ เครื่องใช้ไม่สอย ที่ดิน บ้านเรือน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, หน้า 782) เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนถึงเครื่องจักร เครื่องยนต์ วัตถุดิบ สินค้าสำเร็จรูป (วรรณวิมล อัมรินทร์นุเคราะห์, 2547, หน้า 2) พระพุทธองค์ตรัสเรียกพัสตฺด้วยคำว่า อามิส เช่น การเสาะหาอามิส การแสวงหาอามิส การค้นหาอามิส ได้แก่การเสาะหา การแสวงหา การค้นหาปัจจัยสี่ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายความหมายของคำว่า “แสวง” ไว้ว่า เทียวหา ค้นหา เสาะหา และคำว่า หา ใช้ควบกับคำอื่น มีความหมายว่า ขวนขวายเพื่อให้ได้มาโดยวิธีต่าง ๆ เช่น ค้นหา สืบหา เทียวหา ตามหา เสาะหา แสวงหา (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, หน้า 1232, 1287) ดังนั้น การแสวงหาจึงหมายถึงการขวนขวายเพื่อให้ได้มาโดยวิธีต่าง ๆ พระพุทธเจ้าตรัสลักษณะของการขวนขวายเพื่อให้ได้มาด้วยคำว่า การเสาะหา (อามิสเสนา) การแสวงหา (อามิสปริเยสนา) การค้นหา (อามิสปริเยญฺญู) ด้วยกิริยา คือ ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม (อง.จตุกก. (ไทย) 21/61/103)

การแสวงหาพัสดุ จึงหมายถึง การขวนขวายเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเครื่องอุปโภคและบริโภค ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เป็นการได้มาโดยชอบ ไม่ผิดกฎหมาย และไม่ขัดต่อศีลธรรม

1.1 แนวคิดการแสวงหาพัสดุ

แนวคิดการแสวงหาพัสดุนี้ พระพุทธองค์ตรัสเรียกว่าอามิสปริเยสนา คือการแสวงหาอามิส ได้แก่ วัตถุสิ่งของต่าง ๆ และตรัสถึงบุคคลผู้แสวงหาพัสดุ โดยทรงยกการแสวงหาไม้ของบุรุษชาวบ้านขึ้นมา เปรียบเทียบสอนภิกษุสงฆ์ว่า บุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมีต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ รู้แก่นไม่ว่าแก่นไม้ จึงตัดนำไป.. กิจที่เขาจะต้องใช้แก่นไม้ทำจักสำเร็จประโยชน์แก่เขา ตรัสว่า พ่อค้าประกอบด้วย คุณสมบัติ 3 ประการสามารถได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น คือ (1) เวลาเช้า ตั้งใจจัดแจงการงานดี (2) เวลาเที่ยง ตั้งใจจัดแจงการงานดี (3) เวลาเย็น ตั้งใจจัดแจงการงานดี พ่อค้าประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ สามารถถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ไพศาลในโภคทรัพย์คือถึงความมั่งคั่งหรือมีความมั่งคั่งแล้วก็จะสามารถสร้างความมั่งคั่งขึ้นไปอีกและดำรงอยู่ได้นานต่อไป คือ (1) มีตาดี คือ พ่อค้าที่รู้จักสินค้าว่า สินค้านี้ ชื่อมาเท่านี้ ขายไปอย่างนี้ จักมีมูลค่าประมาณเท่านั้น มีกำไรเท่านี้ (2) มีธุรกิจดี คือ พ่อค้าเป็นคนฉลาดซื้อและขายสินค้าได้ (3) เพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย ตรัสว่า ความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน เป็นอาหารของโภคสมบัติ ความเกียจคร้านไม่ขยันหมั่นเพียร เป็นอันตรายต่อโภคสมบัติ และตรัสว่า บุคคลผู้ทำการเหมาะสม ไม่ทอดธุระ ขยันหมั่นเพียร ย่อมหาทรัพย์ได้ และในการแสวงหา (1) ไม่ควรค้าขายศัตรูราฐ คือ การค้าขายอาวุธ (2) ไม่ควรค้าขายสัตว์ คือการค้าขายมนุษย์ (3) ไม่ควรค้าขายเนื้อ คือการค้าขายสัตว์เป็น ๆ (4) ไม่ควรค้าขายของมีเนมาคือการค้าขายสุราและเมรัย (5) ไม่ควรค้าขายยาพิษคือการค้าขายวัตถุมีพิษ กำหนดคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของพัสดุคือปัจจัยสี่ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตลอดทั้งพัสดุครุภัณฑ์เครื่องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ทรงเน้นปัจจัยและพัสดุสิ่งของที่จำเป็นจริง ๆ และมีค่าน้อย หาได้ง่าย ไม่มีโทษ ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม (ดู.อง. จตุกก. (ไทย) 21/27/42-43)

2. การซ่อมแซมพัสดุที่เก่าคร่ำคร่า

การรู้จักใช้พัสดุสิ่งของให้ถูกงานถูกวิธี รู้จักเก็บรักษา รู้จักซ่อมแซมหรือการนำพัสดุที่ใช้แล้วกลับมาปรับปรุงใช้ประโยชน์ใหม่อีกครั้งซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์พัสดุสิ่งของอย่างคุ้มค่า เป็นหลักการหนึ่งที่จะดำรงตระกูลหรือองค์การที่มั่นคงยั่งยืนแล้วให้มีเสถียรภาพอยู่ต่อไปได้

2.1 แนวคิดการสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อสมบัติส่วนรวม

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเป็นแนวทางสำหรับให้พระภิกษุถือปฏิบัติเพื่อให้มีความสำนึกรับผิดชอบต่อทรัพย์สมบัติส่วนรวม ภิกษุรูปใดประพฤติดบกพร่องฝ่าฝืนสิกขาบท ละเลยไม่มีความรับผิดชอบต่อพัสดุสิ่งของที่ใช้ ต้องถูกปรับอาบัติปาจิตตีย์ เช่น ทรงกำหนดข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้เตียง ตั้ง พูก เก้าอี้ และที่นอนอันเป็นของสงฆ์ส่วนรวมไว้อย่างเคร่งครัด ทรงกำหนดแนวปฏิบัติให้พระภิกษุผู้เอาเตียง ตั้ง พูก เก้าอี้ของสงฆ์ไปตั้งใช้ในที่กลางแจ้งแล้ว เมื่อจะเลิกไปจากที่นั้น ต้องเก็บงำด้วยตนเองหรือใช้ให้ผู้อื่นเก็บงำไว้ หรือ

มอบหมายให้ผู้อื่นช่วยเก็บงำไว้ หากปล่อยปละละเลยไม่รับผิดชอบ ถือว่ามีความผิด เป็นอาบัติ ทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดวางไว้ หรือใช้ให้วางไว้ซึ่งเสนาสนะ คือ เตียง ตั่ง พูก หรือเก้าอี้ของสงฆ์ในที่กลางแจ้ง เมื่อจะจากไป ไม่เก็บ หรือไม่ใช้ให้เก็บเสนาสนะนั้น หรือไม่บอกมอบหมาย ไปเสีย ต้องอาบัติปาจิตตีย์” และทรงกำหนดสถานที่สำหรับเก็บเสนาสนะไว้ได้คือในมณฑป โคนไม้ หรือในสถานที่ที่ทนกกหรือทนเกลียวจะไม่ถล่มครumble ได้ภายในกำหนดเวลา 8 เดือนที่ไม่ใช่ฤดูฝน ทรงกำหนดแนวปฏิบัติให้พระภิกษุผู้เอาที่นอนสงฆ์ไปนอนในกุฏิสงฆ์แล้ว เมื่อจะหลีกไปจากที่นั้น ต้องเก็บเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นเก็บ หรือมอบหมายแก่ผู้อื่นเก็บ ทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทว่า “ก็ ภิกษุใดปูหรือใช้ให้ปูที่นอนในวิหารของสงฆ์ เมื่อจะจากไปไม่เก็บ ไม่ใช้ให้เก็บที่นอนนั้น หรือไม่บอกมอบหมาย ไปเสีย ต้องอาบัติปาจิตตีย์”

2.2 แนวคิดการใช้สอยและการรักษา

แนวคิดวิธีการใช้และการรักษาเสนาสนะหรือพัสดุสิ่งของต่าง ๆ เช่น ในอุปัชฌายวัตร สัทธิวิหาริกวัตร อาจารย์วัตร อันตเวทสิกวัตร และอาคันตุกวัตร คมิกวัตร เสนาสนวัตร ชันตพรววัตร และวัจจกวัตร ทรงมีการกำหนดวิธีการใช้และรักษาไว้ชัดเจนว่า ..ถ้าวิหารนั้นสกปรก พึงชำระให้สะอาด เมื่อจะชำระวิหารให้สะอาด พึงขนบาตรและจีวรออกก่อน วางไว้ ณ ที่สมควร พึงขนผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน พูก หมอน ออกมาวางไว้ ณ ที่สมควร เตียง ตั่ง พึงยกอย่างระมัดระวัง ไม่ให้ครูด ไม่ให้กระทบบานประตูและกรอบประตู ขนออกไปตั้งไว้ ณ ที่สมควร เชียงรองเตียง กระโถน พนักพิง พึงขนออกมาวางไว้ ณ ที่สมควร พรหมปูพื้น พึงสังเกตที่ปูไว้เดิม ค่อยขนออกมาวาง ณ ที่สมควร.. พรหมปูพื้น พึงผึ่งแดด ชำระ ตบ ขนกลับปูไว้ตามเดิม.. เป็นต้น ตรัสคุณสมบัติของผู้รักษาความมั่งคั่งหรือสร้างความมั่งคั่งให้มีเสถียรภาพยิ่งขึ้นไว้ว่าจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการรักษาโภคทรัพย์ว่า กุลบุตรในโลกนี้มีโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์นั้นด้วยคิดว่า ทำอย่างไร โภคทรัพย์เหล่านี้ของเรา จึงจะไม่ถูกพระราชาริบ โจรไม่ลัก ไฟไม่ไหม้ น้ำไม่พัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักไม่ลักไป (อง.อฎฐก. (ไทย) 23/75-76/390 (สัมปทาสูตร)) ทรงอนุญาตให้ภิกษุเก็บรักษาพัสดุหรือเสนาสนะของสงฆ์ไว้หลายที่ เช่น สมัยนั้น วิหารหลังใหญ่ของสงฆ์เกิดชำรุด ภิกษุทั้งหลายย่ำเกรงอยู่จึงไม่นำเสนาสนะออกไป ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์รับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้นำไปเก็บรักษาไว้ (วิ.จ. (ไทย) 7/324/151)

2.3 แนวคิดการนำพัสดุสิ่งของเก่ามาใช้ประโยชน์ใหม่

แนวคิดในการนำพัสดุสิ่งของเก่าที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ใหม่อีกครั้ง เป็นการใช้ประโยชน์พัสดุสิ่งของอย่างรู้คุณค่าเน้นการใช้สอยให้คุ้มค่าเกิดประโยชน์มากที่สุดและประหยัดที่สุดนี้มีปฏิบัติของพระอานนท์เป็นแบบอย่าง กล่าวคือพระอานนท์มีแนวคิดในการใช้สอยผ้าจีวรเก่าให้คุ้มค่าและได้ประโยชน์มากที่สุดตามสภาพของผ้า ตามลำดับดังนี้ (1) ใช้เป็นผ้าจีวรห่มคลุมร่างกาย (2) ใช้ผ้าจีวรเก่าที่ใช้การไม่ได้แล้ว ทำให้เป็นผ้าเพดาน (3) ใช้ผ้าเพดานเก่าที่ใช้การไม่ได้แล้ว ทำให้เป็นผ้าปลอกพูก (4) ใช้ผ้าปลอกพูกเก่าที่ใช้การไม่ได้แล้ว ทำให้เป็นผ้าปูพื้น (5) ใช้ผ้าปูพื้นเก่าที่ใช้การไม่ได้แล้ว ทำให้เป็นผ้าเช็ดเท้า (6) ใช้ผ้าเช็ดเท้าเก่าที่ใช้การไม่ได้แล้ว ทำให้เป็นผ้าเช็ดธูลี (7) ผ้าเช็ดธูลีเก่าที่ใช้การไม่ได้แล้ว เอามาโขลกขยี้กับโคลนแล้วฉาบทาฝา (วิ.จ. (ไทย) 7/445/388-389)

2.4 แนวคิดการซ่อมแซมบำรุง

แนวคิดในการซ่อมแซมบำรุงพัสดุหรือเสนาสนะที่ชำรุดเสียหายนี้ มีตรัสอนุญาตไว้หลายเรื่อง เช่น วิหารมีพื้นต่ำ น้ำท่วม ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์รับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถมพื้นให้สูง (ต่อมา) ดินที่ถมพังทลาย ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์รับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อคั่นกันดินที่ถม 3 ชนิด คือ คั่นที่ทำด้วยอิฐ คั่นที่ทำด้วยศิลา คั่นที่ทำด้วยไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก รับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได 3 ชนิด คือ บันไดอิฐ บันไดศิลา บันไดไม้ เมื่อภิกษุทั้งหลายขึ้นลงพลัดตกลงมา รับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวสำหรับยึด.. สมัยนั้น เชิงฝาวิหารชำรุด

ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์รับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกรอบเชิงฝา และฝาผนังวิหารถูกฝนสาด ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์รับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตแผงกันสาด ฝาทำด้วยดินปนเถ้ากับมูลโค เป็นต้น และในสมัยหลังพุทธปรินิพพาน คราวจะทำสังคายนาครั้งที่ 1 เมื่อสงฆ์ 500 รูปได้รับแต่งตั้งให้จำพรรษาในกรุงราชคฤห์เพื่อทำสังคายนากำหนดเข้าแล้ว พระสงฆ์เถระได้ปรึกษากันว่า พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการปฏิสังขรณ์ (ซ่อมแซม) เสนาสนะที่ทรุดโทรม จึงตกลงกันทำการปฏิสังขรณ์ เสนาสนะที่ทรุดโทรมในเดือนแรกแห่งพรรษา (วิ.จ. (ไทย) 7/438/377)

3. การรู้จักประมาณในการบริโภค

3.1 แนวคิดการวางแผนใช้สอยโภคทรัพย์

พระพุทธเจ้าตรัสหลักการแบ่งโภคทรัพย์เพื่อการใช้จ่ายเรียกว่าโภควิภาค ทรงจัดสรรออกเป็น 4 ส่วน คือ (1) เอนก โภค ญะเขยย ส่วนหนึ่งใช้ ได้แก่ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุง และทำประโยชน์ (2-3) ทวิติ กมมํ ปโยเขยย สองส่วนใช้ประกอบการงาน ได้แก่ใช้ลงทุนประกอบการงาน (4) จตุตถญญ นิธะเปยย ส่วนที่สี่เก็บไว้ใช้ยามมีอันตราย ได้แก่เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), หน้า 127-128) ทรงวางแผนใช้โภคทรัพย์ที่หาได้กำหนดเป็นแผนรายจ่ายได้ 4 หมวดอย่างเหมาะสม คือ (1) ใช้จ่ายเพื่อการบำรุงตนเอง มารดาบิดา บุตรภรรยา ทาสกรรมกร คนรับใช้ มิตรและอำมาตย์ให้เป็นสุขโดยชอบ (2) ใช้จ่ายเพื่อการป้องกันอันตรายที่เกิดจากไฟ น้ำ พระราชา โจร คนที่ไม่ชอบกัน หรือจากทายาท (3) ใช้จ่ายเพื่อการทำพลี 5 อย่าง ได้แก่ การสงเคราะห์ บวงสรวง น้อมให้ หรือส่วย ประกอบด้วย ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ อติถิพลี ต้อนรับแขก ปุพพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย ราชพลี ถวายเป็นของหลวงมีเสวยภาษีอากร เป็นต้น และเทวตาพลี ทำบุญอุทิศให้เทวดา (4) ใช้จ่ายเพื่อการบริจาคทำบุญกุศลในพระพุทธศาสนา ในสมณพราหมณ์ผู้ทรงศีล และทรงรับรองว่าบุคคลผู้ใช้จ่ายโภคทรัพย์ตามแผนการที่กำหนดไว้แล้วพึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย คือ (1) เจริญด้วยนาและสวน (2) เจริญด้วยทรัพย์และข้าวเปลือก (3) บุตรและภรรยา (4) เจริญด้วยทาส กรรมกร และคนใช้ (5) เจริญด้วยสัตว์สี่เท้า (6) เจริญด้วยศรัทธา (7) เจริญด้วยศีล (8) เจริญด้วยสุตะ (9) เจริญด้วยจาคะ (10) เจริญด้วยปัญญา ทรงสรรเสริญกามโภคีบุคคลคือคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนผู้แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมด้วยการงานที่ไม่ผิด ครั้นแสวงหาได้แล้ว บำรุงเลี้ยงตนให้อิ่มหนำสำราญ และแจกจ่าย ทำบุญ ทั้งเป็นผู้ไม่มัวเมา ไม่หมกมุ่น ไม่จดจ่อ เห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้นอยู่ ว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นหัวหน้า สูงส่ง ล้ำเลิศ

3.2 แนวคิดการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมพอเพียง

พระองค์ตรัสถึงคุณสมบัติของผู้ใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมพอเพียงเพื่อสร้างความมั่งคั่งหรือรักษาความมั่งคั่งให้มีเสถียรภาพยิ่งขึ้นว่าจะต้องรู้ทางเจริญแห่งโภคทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีวิตแต่พอเหมาะ ไม่ให้พุ่มเฟิยฉ่ำ ไม่ให้ผิดเคืองนัก ด้วยคิดว่า ด้วยการใช้จ่ายอย่างนี้ รายรับของเราจักเกินรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่เกินรายรับ การรู้จักประมาณในการบริโภคนี้ แม้ในการดำรงชีวิตของปัจเจกบุคคล พระพุทธองค์ก็ตรัสว่าเป็นเหตุให้มีอายุยืน ดำรงชีวิตอยู่ได้นาน (อง.ปญจก. (ไทย) 22/125-126/205-206)

3.3 แนวคิดการบริโภคคุณค่าแท้

พระพุทธเจ้าตรัสลักษณะของการรู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอยว่าต้องพิจารณาโดยแยกคายแล้วจึงบริโภคใช้สอย ไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง แต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อกำจัดความเบียดเบียน เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ และตรัสว่า ผู้ประกอบด้วยคุณธรรมคือความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคนี้ไม่อาจเสื่อม คือไม่อาจเสื่อมจากสมณะและวิปัสสนา หรือมรรคและผล กล่าวคือไม่เสื่อมจากสมณะ และวิปัสสนาที่ได้บรรลุแล้ว และจะได้บรรลุมรรค และผล

ที่ยังไม่ได้บรรลุ เชื่อว่าอยู่ใกล้ถึงพพาน เมื่อถือเอาความตามแนวคิดนี้ก็จะเห็นได้ว่าการใช้สอยอย่างรู้คุณค่าเน้นประหยัดที่สุดประโยชน์สูงสุดสามารถดำรงองค์การให้คงอยู่ได้ต่อไปไม่มีล่มสลาย

4. การตั้งสตรีหรือบุรุษมีศีลให้เป็นใหญ่ในเรือน

พระพุทธเจ้าตรัสถึงแนวคิดเกี่ยวกับผู้บริหารหรือผู้นำที่ดีมีคุณธรรมศีลธรรมมีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของตระกูลหรือองค์กรหรือองค์การไว้ว่า “เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรมประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชวังตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข” การแต่งตั้งหรือมอบหมายบุคคลให้รับผิดชอบงานจึงต้องมีการกำหนดคุณสมบัติให้เหมาะสม

4.1 แนวคิดการกำหนดคุณสมบัติผู้รับผิดชอบงาน

พระพุทธองค์ตรัสถึงผลกระทบด้านบวกของความมีศีลที่มีต่อเสถียรภาพของตระกูลหรือองค์การว่า บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือตระกูลชัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโศกะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่นาปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย และเขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป และเขาก็ประพฤติกายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (อง.จตุกก. (ไทย) 21/58/130) ตรัสว่า บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีย่อมสว่จโชติช่วงดังดวงไฟ เมื่อบุคคลละสมโภคทรัพย์อยู่ดังตัวผึ้งสร้างรัง โภคทรัพย์ของเขากีย่อมเพิ่มพูนขึ้นดุจจอมปลวกที่ตัวปลวกก่อขึ้นฉนั้น.. คนชอบนอนหลับในกลางวัน ไม่ลุกขึ้นในกลางคืน เป็นนักละงับเมาประจำไม่สามารถครองเรือนได้ ประโยชน์ทั้งหลายย่อมล่วงเลยหนุ่มสาวที่ละทิ้งการงานโดยอ้างว่า เวลานั้นหนาวเกินไปเวลานี้ร้อนเกินไป เวลานั้นเย็นเกินไป เป็นต้น ส่วนผู้ใดทำหน้าที่ของบุรุษ ไม่ใส่ใจความหนาว ความร้อน ยิ่งไปกว่าหย้า ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อมจากความสุข ในสาธุสืลชาดก พราหมณ์ถามพระโพธิสัตัวผู้เป็นอาจารย์ว่า ข้าพเจ้าขอถามท่านพราหมณ์ว่า บรรดาคน 4 คน คือ (1) คนมีรูปงาม (2) คนมีอายุ (3) คนมีชาติสูง (4) คนมีศีลธรรม ท่านจะเลือกใครหนอ อาจารย์ฟังคำของพราหมณ์นั้นแล้วกล่าวว่า ร่างกายก็มีประโยชน์ ข้าพเจ้าขอทำความนอบน้อมต่อท่านผู้เจริญวัย ชาติสูงก็มีประโยชน์ แต่ข้าพเจ้าชอบใจศีล (ขุ.ชา. (ไทย) 27/99-100/90)

4.2 แนวคิดการแต่งตั้งและมอบหมายงาน

แนวคิดในการแต่งตั้งหรือมอบหมายงานนี้ มีปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่ง เช่น การแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ การแต่งตั้งเจ้าอธิการต่าง ๆ และมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งหรือมอบหมายให้รับผิดชอบงานไว้อย่างชัดเจน

1. การตั้งอุปัชฌาย์ อาจารย์ และคุณสมบัติผู้ควรเป็นอุปัชฌาย์ อาจารย์

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตอุปัชฌาย์ คือทรงแต่งตั้งมอบหมายพระอรหันตสาวกให้ดำรงตำแหน่งเป็นพระอุปัชฌาย์เพื่อช่วยให้อุปสมบทคอยตักเตือนพร้าสอนภิกษุเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ทรงตั้งอาจารย์เพื่อให้หนังสือแก่นเควาสักผู้อยู่อาศัยด้วย ทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้ควรเป็นอุปัชฌาย์ อาจารย์ไว้ว่า ภิกษุผู้ควรเป็นอุปัชฌาย์ใหอุปสมบท ควรเป็นอาจารย์ให้หนังสือ ควรใช้สามเณรใหอุปฐาก ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 6 ประการ คือ (1) รู้จักอาบัติ (2) รู้จักอนาบัติ (3) รู้จักอาบัติเบา (4) รู้จักอาบัติหนัก (5) จำปาติโมกข์ทั้งสองโดยพิสดารได้ดี จำแนกได้ดี คล่องแคล่วดี วินิจฉัยโดยสุตตะโดยอนุพยัญชนะได้ดี (6) มีพรรษาครบ 10 หรือมีพรรษาเกิน 10 และคุณธรรม 10 ประการ

2. การตั้งเจ้าอธิการ และคุณสมบัติผู้ควรเป็นเจ้าอธิการ

พระพุทธเจ้าได้ตั้งพระภิกษุให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอธิการต่าง ๆ เพื่อช่วยรับภาระในกิจการงานคณะสงฆ์ที่มีเพิ่มขึ้นตามการเจริญรุ่งเรืองและการขยายตัวขององค์กรสงฆ์ พร้อมทรงกำหนดคุณสมบัติสำหรับภิกษุ

ผู้ควรดำรงตำแหน่งเจ้าอธิการต่าง ๆ ไว้ด้วย เช่น พระภิกษุเทศก์ มีหน้าที่แจกภัต พระเสนาสนปัญญาภกะ มีหน้าที่จัดเสนาสนะที่พักอาศัย พระเจ้าหน่ที่รักษาเรือนคลัง ภิกษุผู้รับจีวร ภิกษุผู้แจกจีวร ภิกษุผู้ใช้คนวัด ภิกษุผู้ใช้สามเณร พร้อมกำหนดคุณสมบัติไว้ชัดเจน ตัวอย่างเช่น

2.1 ทรงอนุญาตให้แต่งตั้งพระภิกษุเทศก์มีหน้าที่ในการแจกภัตหรือจัดกิจนิมนต์ กำหนดคุณสมบัติไว้ว่าต้องมีคุณสมบัติ 5 อย่าง คือ (1) ไม่ลำเอียงเพราะชอบ (2) ไม่ลำเอียงเพราะชัง (3) ไม่ลำเอียงเพราะหลง (4) ไม่ลำเอียงเพราะกลัว (5) รู้จักอาหารที่แจกและอาหารที่ยังไม่ได้แจก

2.2 ทรงอนุญาตให้แต่งตั้งพระภิกษุสามเณร กำหนดคุณสมบัติไว้ว่าต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 5 ประการ คือ (1) ไม่ลำเอียงเพราะชอบ (2) ไม่ลำเอียงเพราะชัง (3) ไม่ลำเอียงเพราะหลง (4) ไม่ลำเอียงเพราะกลัว (5) รู้จักงานที่ควรใช้และงานที่ยังไม่ได้ใช้ (วิ.จ. (ไทย) 7/329/158)

3. การตั้งบุคคล คณะบุคคล หรือคณะกรรมการรับผิดชอบงาน

ทรงตั้งพระสารีบุตรให้เป็นทูตประสานภิกษุชาววัชชีผู้บวชใหม่ประมาณ 500 รูปนำกลับคืนสู่คณะสงฆ์ คราวพระเวททัตตชกชนเข้าพวกทำลายสงฆ์ ทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้ควรทำหน้าที่ทูตไว้ว่าต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 8 อย่าง คือ (1) รู้จักฟัง (2) สามารถพูดให้ผู้อื่นฟังได้ (3) ใฝ่ศึกษา (4) ทรงจำได้ดี (5) เป็นผู้รู้ได้เข้าใจชัด (6) สามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ (7) ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ (8) ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรประกอบด้วยคุณสมบัติ 8 อย่าง (นี้) ควรทำหน้าที่ทูตได้ หลังพุทธปรินิพพานแล้ว สงฆ์ได้แต่งตั้งภิกษุ 500 รูปให้จำพรรษาในกรุงราชคฤห์ เพื่อสังคายนาพระธรรมและวินัย ด้วยวิธีญัตติทุติยกรรมวาจาที่พระมหากัสสปะประกาศให้สงฆ์ทราบ และคราวทำสังคายนาครั้งที่ 2 สงฆ์ประสงค์จะระงับอธิกรณ์เรื่องวัตถุ 10 ประการของภิกษุชาวเมืองวัชชี จึงประชุมกัน และได้คัดเลือกภิกษุชาวปราจีน 4 รูป คือ พระสัพพกามี พระสาณะ พระอุชโสภิตะ และพระवासคามิกะ และภิกษุชาวเมืองปาฐะยะอีก 4 รูป คือ พระเรวตะ พระสัมมุตตสาณวาสี พระยสกากันตกบุตร และพระสุมนะ แล้วแต่งตั้งให้เป็นคณะทำงานเพื่อระงับอธิกรณ์

การบูรณาการหลักกกุลจิรัฏฐิติธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงขององค์กรอย่างยั่งยืน

กกุลจิรัฏฐิติธรรมทั้ง 4 ประการดังที่ได้กล่าวแล้วนี้ สามารถนำหลักการมาบูรณาการใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การได้ 4 หลักการ คือ (1) นัฏฐคเวสนา หลักการแสวงหา (2) ชินณปฏิสังขรณา หลักการซ่อมแซม (3) ปริมิตปานโภชนา หลักการบริโภคใช้สอย (4) อธิปิจสสีวันตสถาปนา หลักการตั้งบุคคล กล่าวคือ แสวงหา ซ่อมแซม ใช้สอย ทรัพยากรองค์การทุกอย่าง และแต่งตั้งบุคคลรับผิดชอบดูแลซ่อมแซม ใช้สอย ทรัพยากรองค์การทุกอย่างตามแนวพุทธศาสนา ในบทความนี้ขอเสนอแนวการใช้หลักการกกุลจิรัฏฐิติธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การบูรณาการเข้ากับศาสตร์ว่าด้วยเรื่องทรัพยากรนั้น ๆ ซึ่งมีแนวทางพอเป็นตัวอย่างได้ ดังนี้

ตาราง 1 แนวการบูรณาการหลักกกุลจิรัฏฐิติธรรมกับการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การ 4M's

กกุลจิรัฏฐิติธรรม	หลักการ	ทรัพยากรองค์การ 4M's
แสวงหาพัสดุที่หายไป	การแสวงหา	คน เงิน วัสดุสิ่งของ การบริหารจัดการ
ซ่อมแซมพัสดุที่เก่าคร่ำครว	การซ่อมแซม	คน เงิน วัสดุสิ่งของ การบริหารจัดการ
รู้จักประมาณในการบริโภค	การบริโภคใช้สอย	คน เงิน วัสดุสิ่งของ การบริหารจัดการ
ตั้งสตรีหรือบุรุษมีศีลให้เป็นใหญ่ในเรือน	การตั้งบุคคล	คน

ตาราง 2 แนวการบูรณาการหลักคุณจริยธรรมกับการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การ 5M's

หลักคุณจริยธรรม	ทรัพยากรองค์การ 5M's
การแสวงหา	คน ทรัพย์สินเงินทอง วัตถุดิบ อุปกรณ์/เครื่องจักรเครื่องมือ การบริหารจัดการ
การซ่อมแซม	คน ทรัพย์สินเงินทอง วัตถุดิบ อุปกรณ์/เครื่องจักรเครื่องมือ การบริหารจัดการ
การบริโภคใช้สอย	คน ทรัพย์สินเงินทอง วัตถุดิบ อุปกรณ์/เครื่องจักรเครื่องมือ การบริหารจัดการ
การตั้งบุคคล	คน

ตาราง 3 แนวการบูรณาการหลักคุณจริยธรรมกับการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การ 8M's

หลักคุณจริยธรรม	ทรัพยากรองค์การ 8M's
การแสวงหา	คน เงิน วัสดุสิ่งของ การบริหารจัดการ เครื่องจักร วิธีการ ตลาด ขวัญกำลังใจ
การซ่อมแซม	คน เงิน วัสดุสิ่งของ การบริหารจัดการ เครื่องจักร วิธีการ ตลาด ขวัญกำลังใจ
การบริโภคใช้สอย	คน เงิน วัสดุสิ่งของ การบริหารจัดการ เครื่องจักร วิธีการ ตลาด ขวัญกำลังใจ
การตั้งบุคคล	คน

ตาราง 4 แนวการบูรณาการหลักคุณจริยธรรมกับการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การ 7 ประการ

หลักคุณจริยธรรม	ทรัพยากรองค์การ 7 ประการ
การแสวงหา	คน เงิน วัสดุสิ่งของ อำนาจหน้าที่ เวลา ความตั้งใจทำงาน ความสะอาด
การซ่อมแซม	คน เงิน วัสดุสิ่งของ อำนาจหน้าที่ เวลา ความตั้งใจทำงาน ความสะอาด
การบริโภคใช้สอย	คน เงิน วัสดุสิ่งของ อำนาจหน้าที่ เวลา ความตั้งใจทำงาน ความสะอาด
การตั้งบุคคล	คน

บทสรุป

ในการบริหารจัดการดูแลรักษาวงศ์ตระกูล องค์การหรือองค์กรนั้น ผู้ดูแลตระกูล ผู้นำองค์กร ผู้บริหาร องค์กรจำเป็นต้องมีศีลธรรมเป็นพื้นฐานอย่างเคร่งครัด และต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต เอาธรรมาภิบาล ไม่เกียจคร้าน ต้องมีไม่ตรีจิต มีเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียนประทุษร้ายทางกายวาจาใจต่อผู้ที่ตนเกี่ยวข้อง ต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีทานและบริจาค ไม่คิดอยากได้หรือหาเหตุถือเอาทรัพย์สินหรือประโยชน์ของผู้ที่ตนเกี่ยวข้อง ต้องมีความเคารพยำเกรงนับถือ มีคารวะธรรม ไม่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลของผู้ที่ตนเกี่ยวข้อง ต้องมีความบริสุทธิ์ใจจริงใจ มีสัจจะ ไม่โกหกหลอกลวง ไม่ปกปิดบิดเบือนความจริง เคารพสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของผู้ที่ตนเกี่ยวข้อง ต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอ มีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาทเลินเล่อ ไม่หลงงมงายมัวเมาในอบายมุขทุกชนิด เคารพในคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคของผู้ที่ตนเกี่ยวข้อง

ต้องมีศรัทธาเคารพเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีปัญญา มีการศึกษา มีความรู้ความสามารถในการจัดหา การรักษา การพัฒนา และการใช้สอยทรัพยากรทุกประเภท รวมทั้งต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการองค์การได้เป็นอย่างดี จึงจะสามารถดูแลรักษาวงศ์ตระกูล นำองค์กร และบริหารจัดการองค์การได้อย่างประสบความสำเร็จด้วยดีมีเสถียรภาพมั่นคงดำรงอยู่ได้นานตลอดไป

คุณจริยธรรมเป็นหลักธรรมที่ช่วยพัฒนาองค์การให้ประสบความสำเร็จอย่างมั่นคงและสร้างความมั่นคงขององค์การอย่างยั่งยืนด้วยหลักการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การทั้ง 4 หลัก คือ (1) หลักการแสวงหา (2) หลักการซ่อมแซม (3) หลักการบริโภคใช้สอย (4) หลักการตั้งบุคคล แสดงให้เห็นว่าองค์การต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น

เป็นครอบครัว ตระกูล องค์กร สถาบัน สังคม ประเทศชาติ และสมาคมโลก อันมั่งคั่งมั่นคงมีเสถียรภาพดีอยู่แล้ว หากขาดการรู้หลักเศรษฐกิจและหลักศีลธรรมอันพึงปฏิบัติให้ถูกต้องในการบริหารจัดการแล้ว ก็ย่อมจะส่งผลในทางลบและให้ถึงความพินาศล่มสลายได้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- อรรถศักดิ์ คงคาสวัสดิ์. (2549). **บริหารคนอย่างไร ให้ได้ใจและได้งาน**. กรุงเทพฯ: ส.ส.ท.
- ธีรภูมิ บุญโสภณ และวีระพงษ์ เกลิมจิระรัตน์. (2554). **พื้นฐานการบริหารงานอุตสาหกรรม**. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า.
- ปราชญา กล้าผจญ. (2550). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (ม.ป.ป.). **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครูสวนดุสิต.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2514). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2534). **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วรรณวิมล อัมรินทร์นุเคราะห์. (2547). **การบริหารงานพัสดุ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิเชียร วิทย์อุดม. (2553). **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์.
- _____. (2555). **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์.
- สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. (2520). **จิตวิทยาองค์การ**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2520). **พฤติกรรมองค์การ : ทฤษฎีและการประยุกต์ (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2520). **สาธยายบริหารศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรพล สุยะพรหม. (2555). **พื้นฐานทางการจัดการ**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Barnard. C. (1972). **The Functions of the Executive (22nd ed)**. Cambridge: Harvard University Press.
- Parsons, T. (1960). **Structure and Process in Modern Societies**. New York: Dress.

